

Олеся Донець
канд. психол. наук
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро (Україна)

ІДЕНТИЧНІСТЬ З ПОКОЛІННЯМ У ВИМІРІ ВІКОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В останні десятиліття дослідники все частіше звертаються до проблеми вивчення віку індивіда, зокрема, його вікової ідентичності. Вікова ідентичність є багатогранною концепцією, яка містить як специфічні аспекти особистісного дорослішання та старіння, сприйняття та оцінку особистістю власного віку, який є предметом індивідуального та історичного досвіду [5], так і загальні уявлення про те, що означає бути старим.

Вікова ідентичність, по суті, як і інші види ідентичності, вибудовується на основі процесу соціальної категоризації - фундаментальній та автоматичній когнітивній тенденції до сортування масиву соціальних стимулів (індивідів) у найпростіші соціальні категорії, на основі їх подібності чи відмінності від інших присутніх соціальних стимулів. Яка саме характеристика соціального стимулу буде використана у якості ознаки, на основі якої буде здійснено порівняння, залежить від його якості та складу (відмітних рис, які сприймаються індивідом, що здійснює категоризацію), ситуації (спільна доля) та того, хто сприймає (його упереджень) [1]. На додачу, окрім розподілу світу на соціальні категорії, особистість також розміщує себе у тій соціальній категорії, з якою, на їхню думку, вони мають найбільше спільного. Категоризація себе та інших досить часто базується на хронологічному віці [8] та є джерелом багатьох соціальних ідентичностей [9].

Якщо говорити про вікову ідентичність, то процес самокатегоризації, заснований на вікових характеристиках, може відбуватися у двох площинах: категоризація з віковою групою та категоризація з поколінням. Важливим у цьому аспекті є те, що результати означеної категоризації по різному розгортаються на рівні вікової ідентичності. Так, ідентичність з віковою групою

змінюється в процесі дорослішання та старіння, коли людина переходить з однієї вікової групи до іншої, тоді як ідентичність з поколінням залишається незмінною.

Ідентичність з поколінням пов'язана з поширеними у суспільстві ідеями стосовно тривалості життя та соціально-побутових умов представників конкретного покоління. К. Мангейм наполягав на тому, що усвідомлення належності до групи людей, народження яких припало на певний конкретний часовий проміжок, у поєднанні зі спільними часовими, історичними та соціокультурними умовами трансформує групу у покоління [6].

Р. Сеттерштен описує три компоненти ідентичності з поколінням: 1) компонент належності – група представників одного покоління протиставить себе іншим поколінням, використовуючи в описах терміни «ми» проти «вони»; 2) компонент змін – передбачає, що існують певні історичні події які обумовлюють ідентичність покоління; 3) компонент супроводу – описує покоління як «інтерактивну систему взаємин з однолітками», яка буде наявною протягом всього життя [7]. Таким чином, ідентичність покоління базується на соціально розділеному досвіді та інтерпретації певних історичних та культурних подій та змін.

Ідентичність з поколінням має сильний зв'язок з зі сприйняттям спільної (розділеної усіма представниками покоління) долі [6] та може бути асоційована з колективною провинною за злочини, скоєні проти представників інших груп [4].

Результати дослідження Д. Вайса та Ф. Ленга [8] свідчать про наявність у дорослих похилого віку різних когнітивних уявлень про їх вікову групу та про їх покоління. Дорослі похилого віку сильніше ідентифікуються зі своїм поколінням, а не зі своєю віковою групою. Уявлення про своє покоління містять більше позитивних характеристик, зокрема стосовно дієздатності та загальної долі, тоді як ідентичність з віковою групою містить менше позитивних характеристик, більше загальних описів та описів фізичних станів [8, с. 12]. Соціальні ідентичності надають можливість старшим дорослим долати (переживати) зміни, обумовлені віком, та плекати позитивне самосприйняття [8, с. 13]. Подвійна вікова ідентичність

(ідентичність з поколінням та з віковою групою) виконує адаптивну функцію, виступаючи у якості компенсаторного механізму у похилому віці. Зсув самосприйняття від ідентичності з віковою групою до ідентичності з поколінням може бути розглянутий у якості адаптаційної гнучкості у подоланні вікових втрат та обмежень [2; 3].

Таким чином, можна казати про те, що ідентичність з поколінням є одним з аспектів вікової ідентичності, що засновується на специфічному соціокультурному та історичному контексті. У похилому віці ідентичність з поколінням може виступати у якості адаптивного механізму, який використовується особистістю для подолання негативних ефектів процесу дорослішання та старіння на рівні самосприйняття особистості.

Література

1. Brewer M. B. Intergroup relations / M. B. Brewer, R. J. Brown // *The handbook of social psychology* / ed. By D. T. Gilbert, S. T. Fiske, G. Lindzey. – Vol. 2, 4th ed. – Boston : McGraw-Hill, 1998. – P. 554–594. – ISBN 0-195-21376-9.
2. Brandtstädter J. The aging self: Stabilizing and protective processes / J. Brandtstädter, W. Greve // *Developmental Review*. – 1994. – Vol. 14. – P. 52–80.
3. Brandtstädter J. The life-course dynamics of goal pursuit and goal adjustment: A two-process framework / J. Brandtstädter, K. Rothermund // *Developmental Review*. – 2002. – Vol. 22. – P. 117–150.
4. *Collective Guilt: International Perspectives (Studies in Emotion and Social Interaction)* / ed. by N. Branscombe, B. Doosje. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 356 p. – ISBN 0- 521-81760-9.
5. Kaufman G. Revisiting age identity: a research note / G. Kaufman, G. H. Elder // *Journal of Aging Studies*. – 2002. – Vol. 16. – P. 169–176.
6. Mannheim K. The problem of generations / K. Mannheim // *Essays on the sociology of knowledge* / ed. by K. Mannheim. – London : Routledge & Keegan Paul, 1928/1952. – P. 276–321. – ISBN 0710033079.

7. Settersten R. A. Lives in time and place : The problems and promises of developmental science / R. A. Settersten. – Amityville, NY : Baywood, 1999. – 328 p. – ISBN 978-0895032003.

8. Weiss D. The Two Faces of Age Identity / D. Weiss,

F. R. Lang // The Journal of Gerontopsychology and Geriatric Psychiatry. – 2012. – Vol. 25 (1). – P. 5–14.

Weiss D. Thinking about my generation: Adaptive effects of a dual age identity in later adulthood / D. Weiss, F. R. Lang // Psychology and Aging. – 2009. – Vol. 24. – P. 729–734